

Ærfuglenes venn gir s

SULTEN BJØRN: Isbjørnen rekker åtte trappetrinn og i stigen i kjøttstativet utenfor Hiawathas fangsthytte. Men ikke langt nok til å nå opp til reinskrotten som henger noen trinn høyere.

Foto: Louis Nielsen.

KJENNER KROPPSVARMEN: Små ærfuglunger har klumpet seg sammen på magen og brystet til Louis Hiawatha Nielsen når han ligger på sofaen på fangsthytta på Akseløya. Foto: Margrit Weber

SELVLAGET PATENT: En stige og to hjul er blitt til fra med seg den felte reinen ned til sjøkanten.

seg etter 30 fangstår

I 30 år har Hiawatha sanket ærfugldun på Svalbard. Nå har han sluttet.

Ærfuglene og Hiawatha har i mange år dannet et skjebnefellesskap. Fangstmannen har jaget eggtyvene fra Eholmen – ei lita øy med flere tusen ærfuglreir ytterst i Van Keulenfjorden sør i Bellsundet på Svalbard. Til gjengjeld har han fått litt av duna fra ærfuglreirene. Polarreven og isbjørnen prøver hvert år å stjele egg og spise ærfuglunger.

Hiawatha viser med fram et bilde av seg selv. Han ligger på sofaen i stua, med knøttsmå ærfuglunger som klumper seg sammen oppå seg.

Når det enkelte ganger, tross iherdig gjeteeinnsats, likevel kommer bjørn over på Eholmen, raserer den deler av reirområdet. Da er det mange villfarne unger som er forlatt. Hiawatha jager bjørnen, lokker til seg forlatte unger, og tar dem med seg hjem inn i varmen. Der kryper de opp på magen og brystet hans for å dele kroppsvarmen.

Flinke fugler

– Neste dag så adopterer jeg dem bort. Jeg finner en ærfuglfamilie. Ærfuglene er greie sånn. De tar straks vare på både sine egne og andres unger, forteller Hiawatha.

Hiawatha er veldig glad i fuglene sine. De samme fuglene kommer igjen og igjen hver sommer og hekker i samme område.

Han plukker dun fra omkring 4000 reir. Noen av ærfuglene forlater ikke reiret sitt før man klapper på fuglene. Enkelte er svært så nidkjær og påpasselig. Hiawatha må løfte et par av fuglene av reiret for å få tak i duna. Han kaller dem «Løfte-Anna».

– Jeg har et par som ikke finner seg i å bli fraplukka dun. De biter meg i fingrene hvis jeg prøver. Jeg må bare vente til de er ferdige på reiret, forteller Hiawatha.

– Det er helsemessige årsaker til at jeg må slutte. Jeg er ikke gangfør i perioder når podagraen slår ut i ei tå, sier Hiawatha.

Egentlig heter han Louis Nielsen (59) og er opprinnelig fra Færøyene. Han begynte som fangstmann på Svalbard i 1981. Først i Fridtjovhamna, før han flyttet til Akseløya i 1990. På Svalbard er han fangstmannen Hiawatha, på fastlandet Louis Nielsen.

Mediesky

Han regnes for å være en litt spesiell og kanskje en original. Han har avslått de fleste intervjuforespørsler fra media. En gang truet han over VHF-en med å tømme dobøtta opp i gummibåten til noen journalister som var på veg inn til land fra et cruiseskip som hadde ankret opp.

BBC-teamet som har laget den flotte TV-serien «Ei iskald verd», som nå har gått søndager på NRK, fikk imidlertid låne hytta. Det var en gjentyelse til Jason Roberts gjestfrihet når Hiawatha er i Longyearbyen. Noen av de fantastiske BBC-bildene er tatt opp i nærområdet til Akseløya.

Hiawatha liker heller ikke å få besøk av turister. Noen turister har han likevel sluppet inn i hytta på Akseløya.

Blant annet gjelder dette viktigturister på Studietur Nord og Svalbardkurset. Det har også vært en slags gjensidighet. «Lance» har tatt med seg det Hiawatha trenger av oljefat og andre tunge greier. Og han vil gjerne sende en takk til mannskapet på Lance for alt slitet de har stilt opp med.

Ekte krystall til hunden

På en av disse turene var tidligere stortingspresident Kirsti Kolle Grøndahl med. Hun var på besøk rett etter at bjørnene hadde rasert hytta i 2001. Kolle Grøndahl kommenterte at hunden fikk vann av en ekte krystallskål.

– Hun spurte om det var det eneste igjen som var hel. Og omtrent slik var det jo. Jeg fattet bare ikke hvordan hun kunne legge merke til det. For meg ser den ene glasskålen ut som den andre, sier Hiawatha.

Isbjørnene som gjorde innbrudd i 2001, gjorde skader for noen hundre tusen kroner da den rev av bordkledningen på ytterveggen, tjærepappen, isolasjonen og innerpanel

en, og brøt seg inn i hytta tvers gjennom veggen.

Hiawatha gikk på med krum rygg og gjenoppbygde hytta.

Nå framstår den som en arktisk utgave av Fort Knox, uinntakelig for flere innbruddsbjørner. Utvendig bordkledning består nå av tre tomme tykke planker som er boltet fast nede ved bakken og rundt alle vindu og utsparringer.

Ei isbjørnbinne med de to unger hadde spesialisert seg på hytteinnbrudd og sto det året bak en lang rekke hytteinnbrudd i området mellom Svea og Bellsund. Etter de omfattende ødelegelsene hos Hiawatha, ble innbruddsbjørnene skutt av Sysselmannen med bedøvelsespiller, og flyttet til Edgeøya med helikopter.

Bare en gang i løpet av 30 år som fangstmann har han vært nødt til å skyte en isbjørn. Det var i 1982.

– Jeg skulle hente kjøtt da det kom en isbjørn. Den jaget meg opp i kjøttstativet. Der ble jeg værende. Isbjørnen nektet å gå. Det var 26 minusgrader, og der kunne jeg jo ikke bli. Jeg hadde et spett oppe i stativet som jeg først slapp ned i skallen på han. Men da ble han bare enda mer sur, forteller Hiawatha.

Han går alltid bevæpnet utenfor hytteveggene. En gang på 1990-tallet møtte han en isbjørn i trappa da han åpnet ytterdøra. Han rakk bare å rive av seg lua og slå med den over øynene på bjørnen. Isbjørnen skvatt, og Hiawatha fikk tid nok til å komme seg inn igjen.

Han mener selv at de farligste situasjonene han har vært borti i tida som fangstmann, har vært i båt på sjøen. Værforholdene kan endre seg veldig fort. Hvis strøm og vind går i ulike retninger, er det ekstra farlig.

– Det har vært nære på at det har gått galt med båten noen ganger, når det har vært mye strøm og drivis.

Dun hovedinntekten

Ærfugldun har vært hovedinntekten. Det meste av duna sankes på Eholmen, ikke så langt fra Akseløya.

I tillegg har han fått skyte 20 reinsdyr, jakte ryer og har tidligere

også drevet med fangst av polarrev. På det meste fanget han 60 rever i løpet av en sesong.

Dunsesongen er i juni og juli. Så kommer reinjakta i august og september, og til slutt rypejakta fram til det blir for korte dager. Slik gikk no åra'n, til og med 2010.

– I fjor hadde Tommy overtatt selve fangsten. Jeg var da på stasjonen bare i to – tre måneder og jobbet med dunrensing og diverse vedlikehold. Når jeg ikke lenger har helsen til å drive fangsten, så synes jeg det er riktig å trekke seg tilbake så yngre krefter kan slippe til, sier Hiawatha.

Har solgt bistasjonene

De tre bistasjonene er allerede solgt til fangstmann Tommy Sandal som har flere sesonger bak seg på ulike fangststasjoner på Svalbard. Det var intensjonen å selge hovedstasjonen til UNIS slik at de kunne bruke den i forskningsøyemed. Men salget kokte bort i manglende finansiering og byråkratisk kål.

Hiawata forteller at Sandal nå prøver å skaffe penger til også å kjøpe hovedstasjonen.

– Hvis Sandal ikke klarer å skaffe finansiering, vurderer jeg å tilby den til internasjonale forskningsinstitusjoner. Jeg ser ikke bort fra at for eksempel russerne vil være interessert, sier Hiawatha.

Han understreker at han så langt ennå ikke har vært i kontakt med noen av de utenlandske forskermiljøene på Svalbard om mulig overtakelse av hovedstasjonen på Akseløya.

Hiawatas hovedstasjon på Akseløya har et bruksareal på hele 130 kvadratmeter. I tillegg til boligdelen i andre etasje, er det lager, verksted og andre tekniske rom hvor Hiawatha blant annet renser, tørker og pakker duna.

Det ligger veldig mye historie i veggene. Mye er av drivtømmer. Noe er gjenbruk av materialer helt tilbake til 1906 som er høvlet og brukt på nytt. Det er helt steinhardt.

Taksert til tre millioner

Den tekniske verdien på hytta er i en takst satt til tre millioner kroner. Men hytta kan ikke selges til folk

som bare vil bruke den til friluftsførmål. Den kan bare selges til noen som skal drive fangst eller forskning. Et annet alternativ er at staten innløser hytta. Det har staten forpliktet seg til tidligere.

– Bygningen framstår utført av svært godt håndverk med stor grad av nøyaktighet og mange praktiske detaljer. Videre er bygningen innredet svært praktisk med tanke på motstand mot innbrudd (isbjørn), samt praktisk i det daglige. Det har blitt benyttet gjenbruk av materialer samlet langs strendene i området.

Dette er med på å framheve arkitekturen og detaljene i arbeidet. Ved gjenoppføring/nybygging vil det være vanskelig å gjenskape bygningen slik den framstår i dag med alle sine detaljer, heter det blant annet i taktrapporten som ble utarbeidet i forbindelse med at det var aktuelt å selge hovedstasjonen til UNIS.

– Har betingelsene for å være fangstmann på Svalbard endret seg mye?

– Ja. Hele tiden kommer det nye fredninger og beskyttelser. Og det er nok mer politiske hensyn som ligger bak. Ikke biologisk hensyn og ressursforvaltning.

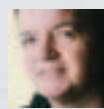
– Hva synes du om sysselmannen?

– Akkurat nå liker jeg sysselmannen hvis du mener han som er nå. Men det har ikke alltid vært slik med enkelte tidligere sysselmenn. Men det er jo de ansatte jeg har mest å gjøre med.

Hiawatha har nå bygget seg et hus på Hotellneset i Longyearbyen. Han har fortsatt en del dun han skal rense på verkstedet der. Det har han tenkt å leve av sammen med salgssummen for hytta på Akseløya fram til han blir 67 år. Etter det vet han ikke. Kanskje flytter han til Danmark, eller kanskje tilbake til Færøyene.

– Det er litt vemodig å slutte. Man blir glad i stedene og dyra, sier Hiawatha.

PÅ SVALBARD

Tekst:
Ragnhild Gustad
ragnhild.gustad@nordlys.no

akteredskap for å få
Foto: Trond Kåsereff

FORT KNOX: Panelet på yttersiden er boltet fast slik at isbjørnen ikke skal klare å rive løs panelet og bryte seg inn i hytta.
Foto: Geir Kilmark

Kart: Norsk
Polarinstitutt

Jeg skulle hente kjøtt da det opp i kjøttstativet. Der ble jeg v

Nå framstår den som en arktisk utgave av Fort Knox, uinntakelig for flere innbruddsbjørner. Utvendig bordkledning består nå av tre tommer tykke planker som er boltet fast nede ved bakken og rundt alle vindu og utsparinger.

Ei isbjørnbinne med de to unger hadde spesialisert seg på hytteinnbrudd og sto det året bak en lang rekke hytteinnbrudd i området mellom Svea og Bellsund. Etter de omfattende ødeleggelsene hos Hiawatha, ble innbruddsbjørnene skutt av Sysselmannen med bedøvelsespiler, og flyttet til Edgeøya med helikopter.

Måtte skyte

Bare en gang i løpet av 30 år som fangstmann har han vært nødt til å skyte en isbjørn. Det var i 1982.

– Jeg skulle hente kjøtt da det kom en isbjørn. Den jaget meg opp i kjøttstativet. Der ble jeg værende. Isbjørnen nektet å gå. Det var 26 minusgrader, og der kunne jeg jo ikke bli. Jeg hadde et spett oppe i stativet som jeg først slapp ned i skallen på han. Men da ble han bare enda mer sur, forteller Hiawatha.

Han går alltid bevæpnet utenfor hytteveggene. En gang på 1990-tallet møtte han en isbjørn i trappa da han åpnet ytterdøra. Han rakk bare å rive av seg lua og slå med den over øyene på bjørnen. Isbjørnen skvatt, og Hiawatha fikk tid nok til å komme seg inn igjen.

Han mener selv at de farligste situasjonene han har vært borti i tida som fangstmann, har vært i båt på sjøen. Værforholdene kan endre seg veldig fort. Hvis strøm og vind går i ulike retninger, er det ekstra farlig.

– Det har vært nære på at det har gått galt med båten noen ganger, når det har vært mye strøm og dravis.

Dun hovedinntekten

Ærfugldun har vært hovedinntekten. Det meste av duna sankes på Eholmen, ikke så langt fra Akseløya.

I tillegg har han fått skyte 20 reinsdyr, jakte ryer og har tidligere også drevet med fangst av polarrev. På det meste fanget han 60 rever i løpet av en sesong.

Dunsesongen er i juni og juli. Så kommer reinjakta i august og september, og til slutt rypejakta fram til det blir for korte dager. Slik gikk no åra'n, til og med 2010.

– I fjor hadde Tommy overtatt selve fangsten. Jeg var da på stasjonen bare i to – tre måneder og jobbet med dunrensing og diverse vedlikehold. Når jeg ikke lenger har helsa til å drive fangsten, så synes jeg det er riktig å trekke seg tilbake så yngre krefter kan slippe til, sier Hiawatha.

Har solgt bistasjonene

De tre bistasjonene er allerede solgt til fangstmann Tommy Sandal som har flere sesonger bak seg på ulike fangststasjoner på Svalbard. Det var intensjonen å selge hovedstasjonen til UNIS slik at de kunne bruke den i forskningsøyemed.

Men salget kokte bort i manglende finansiering og byråkratisk kål. Hiawata forteller at Sandal nå prøver å skaffe penger til også å kjøpe hovedstasjonen.

ORIGINALT INNVEDIG: Det aller meste er selvlaget inne i hytta til Hiawatha.

– Hvis Sandal ikke klarer å skaffe finansiering, vurderer jeg å tilby den til internasjonale forskningsinstitusjoner. Jeg ser ikke bort fra at for eksempel russerne vil være interessert, sier Hiawatha.

Han understreker at han så langt ennå ikke har vært i kontakt med noen av de utenlandske forskermiljø-

ene på Svalbard om mulig overtakelse av hovedstasjonen på Akseløya.

Hiawatas hovedstasjon på Akseløya har et bruksareal på hele 130 kvadratmeter. I tillegg til boligdelen i andre etasje, er det lager, verksted og andre tekniske rom hvor Hiawatha blant annet renser, tørker og pakker

duna.

Det ligger veldig mye historie i veggene. Mye er av drivtømmer. Noe er gjenbruk av materialer helt tilbake til 1906 som er høvlet og brukt på nytt. Det er helt steinhardt.

Taksert til tre millioner

Den tekniske verdien på hytta er i en

takst satt til tre millioner kroner. Men hytta kan ikke selges til folk som bare vil bruke den til friluftsmål. Den kan bare selges til noen som skal drive fangst eller forskning. Et annet alternativ er at staten innløser hytta. Det har staten forpliktet seg til tidligere.

– Bygningen framstår utført av

kom en isbjørn. Den jaget meg værende. Isbjørnen nektet å gå.

AKSELØYA: Hovedstasjonen ligger på sørpissen av Akseløya. I en takstrapp er den tekniske verdien satt til tre millioner kroner.
Foto: Louise Nielsen.

RENSER DUN: Hiawatha har innredet dunrenseri i første etasje i hytta.
Foto: Louis Nielsen

SELVLAGET PATENT: En stige og to hjul er blitt til frakteredskap for å få med seg den felte reinen ned til sjøkanten.
Foto: Trond Kåsereff

LITT AV EN UTSIKT: Hiawatha sier han ikke trenger fjernsyn. Han ser bare ut av vinduet fra hytta på Akseløya.

Foto: Trond Kåsereff

svært godt håndverk med stor grad av nøyaktighet og mange praktiske detaljer. Videre er bygningen innredet svært praktisk med tanke på motstand mot innbrudd (isbjørn), samt praktisk i det daglige. Det har blitt benyttet gjenbruk av materialer samlet langs strendene i området. Dette er med på å framheve arkitekturen og

detaljene i arbeidet. Ved gjenoppføring/nybygging vil det være vanskelig å gjenskape bygningen slik den framstår i dag med alle sine detaljer, heter det blant annet i takstrappen som ble utarbeidet i forbindelse med at det var aktuelt å selge hovedstasjonen til UNIS.

Mye politikk

– Har betingelsene for å være fangstmann på Svalbard endret seg mye?

– Ja. Hele tiden kommer det nye fredninger og beskyttelser. Og det er nok mer politiske hensyn som ligger bak. Ikke biologisk hensyn og ressursforvaltning.

– Hva synes du om sysselmannen?

– Akkurat nå liker jeg sysselmannen hvis du mener han som er nå. Men det har ikke alltid vært slik med enkelte tidligere sysselmenn.

Men det er jo de ansatte jeg har mest å gjøre med.

Hiawatha har nå bygget seg et hus på Hotellneset i Longyearbyen. Han har fortsatt en del dun han skal rense

på verkstedet der. Det har han tenkt å leve av sammen med salgssummen for hytta på Akseløya fram til han blir 67 år. Etter det vet han ikke. Kanskje flytter han til Danmark, eller kanskje tilbake til Færøylene.

– Det er litt vemodig å slutte. Man blir glad i stedene og dyra, sier Hiawatha.